

Biró Lajos leveleiből.

XVII. Chyzer Kornél-hoz.

Méltóságos Uram!

.....
Multkor Dr. Kertészhez irt levelemből értesült Méltóságod szinte csodálatosan gyors meggyógyulásomról. S ha úgy tart az egészségem mint azóta, rövid idő mulva vérszegénységről sem lehet panaszom. Életkedvem, munkavágyam nagyobb, mint valaha. Nem is megyek hát már Ausztráliába, bár a mostani postával elég pénz jött hozzá. Hálás szívvel ismerem el Szalay igazgató úr ő méltóságának kegyes és gyors gondoskodását s igazi bátorságot meríték abból a tudatból, hogy baj esetén, a mi most is fenyegetett, biztos támogatásra számíthatok.

Honvágyat kaptam Méltóságodnak attól a tanácsától, hogy jöjjek haza 1—2 évre s dolgozzam fel eddig gyűjtött adataimat, s bizonyára a gyűjtött anyagot feldolgozó szakembereknek hasznára volna, ha közvetlen érintkezés útján bocsáthatnám rendelkezésökre azokat az adatokat, a mikre legjobban szükségök van. És a mi fő sokat tanulhatnék, s épen azt, a mire a legnagyobb szükségem van! S ha már most némi sikerrel dicsekedhetem, mennyivel eredményesebb volna gyűjtésem és tanulmányozásom azután!

Belátom, hogy e nélkül aligha fog sikerülni az eddig gyűjtött adatok kielé-

Friedrich-Wilhelmshafen, 1900. május 1.

gítő feldolgozása is, hozzá pedig most, mikor már gyakorlatot szereztem benne, olyan rohamosan gyűl a feldolgozandó adat is, hogy egyik akadályozza a másik kellő kidolgozását.

Mennyire végtelenül fontos és hasznos volt nekem csak Singaporeban és Buitenzorgban tett tanulmányutam is, hát még a mit otthon meríthetnék! Azonkívül, tekintve az itteni élet drágaságát, bizony nem is nagyon sokkal haladná meg a haza- és visszautazás költsége.

Azonban ez az eszme most engem nagyon készületlenül talált. Magam tudom legjobban, hogy az eddig rendelkezésemre álló tanulmányanyagból hiányzik még sok olyan részlet, a mik nélkül feldolgozásuknál egyöntetű egészlet nem tudnék nyújtani. Mert nem gondoltam még tanulmányutam lezárására.

Épen ezért elhalasztom még a jövő évre. Addig igyekszem pótolni azt, a mit még hiányosnak tekintek. Ha az Isten éltet, úgy intézem dolgomat, hogy a jövő szeptember tájára otthon legyek, s azonnal munkába foghassak. Minden esetre életkérdés volna reám nézve, ha legfeljebb egy-két évre, míg a legfontosabb dolgok feldolgozásával elkészülhetnék, a múzeumnál ad personam létesített állásban dolgozhatnám, s a visszatérés útja nyitva állana.

Madarász és Daday urak dolgozatát nagyon szépen köszönöm ; igyekezni fogok, hogy legközelebb új anyaggal szolgálhassak nekik. Már volna is, ha előzetesen értesítettek volna.

A Dr. H a g e n L a j o s dicséretének nem nagyon örülök. Nem azért, mintha nem jól esnék, hanem attól félek, hogy az itteni különben is chauvinista németek még akadályokat gördítenek eléem. Eddig, ha legalább nem is segítettek semmiben, de legalább nem is akadályoztak. Verseny-

nek csak örülni tudnék, félni nincs tőlem okom, mert hiszen Új-Guinea olyan ki-meríthetetlen, hogy, ha ötven tanulmányozó ötven évig szorgalmasan dolgozik, még mindig lesz elég tanulmányozni való, de kicsinyes bosszantások sohasem kelle-menek. Nekem ugyan nem vethet a szememre senki német antipatiát, de mégis azt tapasztalom, hogy, ha az ember sokáig németek közt él, végre megszereti a francziákat.

BIRÓ LAJOS.

XVIII. Szalay Imre miniszteri tanácsoshoz.

Méltóságos Uram !

A singaporei konzulátus útján küldött pénz a mostani postával megérkezett. Nagyon szépen köszönöm Méltóságod gondoskodását, mert ezzel lehetővé lett volna téve, hogy egészségem helyreállítása végett Új-Zélandba utazzam ; de a mint mostan, mikor e sorokat írom, már tudni méltóztatik, a beállott szerencsés fordulat következtében, nem kell elhagynom Új-Guineát. Így is nagy szerencse azonban, hogy ez a pénz itt van, mert most már szabadabban mozoghatok, meglátogathatom azokat a vidékeket is, hol még nem gyűjtöttem, honnan tehát új anyagot szerezhettek a Nemzeti Múzeum számára.

Legelsőbben is Potsdamhafenbe és a Ramu folyó torkolatához készültem, de a csomagolásokkal s a tárgyak jelzésével nem tudtam elkészülni. Ez tehát marad későbbre. Várjuk, hogy a legközelebbi hajóval megérkezik az aranykereskedők csoportja, kik a Bismarck-hegységben fölfedezett aranytelep kizsákmányolására teszik meg a legelső lépéseket. Ha utat törnek odáig s az első berendezés nehézségein túl esnek, csak akkor igyekszem oda. Nem is lesz olyan költséges, de eredményesebb, ha később megyek, mert

Friedrich-Wilhelmshafen, 1900. május 1.

én nem kalandokat keresek, hanem olyan helyet, a hol gyűjthetek és tanulhatok.

Addig, míg a viszonyok javulnak e tekintetben, másfelé fordulok. Épen azért jöttem most ide Friedrich-Wilhelmshafenbe, hogy megtudjam, nem mehetek-e egy munkáskereső hajóval, mely most útra készül, helyenként érinti majd Új-Britannia és Új-Írland egyes partvidékeit, habár nagyon futólagosan. Dr. K o c h is vele megy s én nagyon szeretném ezt az utat az ő szeretetreméltó és tanulságos társaságában tenni meg. Azt sejtem, hogy alig lesz belőle valami, mert Herbertshöheben a kormányzó is csatlakozni akar s nekem nem marad hely. Ebben az esetben a French és Merite szigetekre húzódnám meg, hol tudtommal még nem időzött gyűjtő és természetvizsgáló.

A Karolinákra való tervemmel nem szakítottam végleg, de elhalasztottam a Bismarck-szigetek miatt. De ezt a tervet is azonnal abba hagyom, mihelyt út nyílik előttem Új-Guinea belsejébe.

Mostani hajóval útnak indítok 3 ládát Brémán keresztül.

Mind a két hordóban felül angolna-forma halak vannak, melyeknek itteni nevök *moluváo*. A pápuáknak tengeri

kigyókat magyaráltam, de a helyett ezeket hozták; éjjel lévén, megvettem mind s csak reggel vettem észre, hogy halak.

A »Támi« szigetéről való rákok mindegyikéhez odacsatoltam a támibeli benszülött nevet is. Megjegyzem, hogy a benszülött nevekre sokat adok, mert ha tudom, hogy melyik nevű köztők zoológiai tekintetben figyelemre méltó, a benszülött nevét tudva, könnyen megkapom később is; azonkívül, ha közölve vannak, rendkívül megkönnyítik az utánam jövő zoológusok munkáját.

Jegyzetem szerint következő rákok vannak itt: *tamboa-ulu*, szárazföldön lakó, nagy házatlan Pagurida; *gumálát*, gyorsan futó parti rák; *tálitáláo*, 9 foltos parti rák; *dsáj*, apró tarka szemfoltos; *szingámui*, vastag ollós, vörösszemű; *galu*, fehér, oldalt sasirozva gyorsan fut.

A halakat tartalmazó hordőban említésre méltók a repülő kutyák (*Pteropus*) a Huon Golf északi bejárójánál levő *Káingálá-mi* (False Insel) szigetről, melyet a környékbeli benszülöttek bizonyos időben nagyon látogatnak, mert a közelében fekvő *Poajun-mi* nevű rifnél gazdag halászat esik (Nú-sziget). Ilyenkor vadásznak jabimék a repülő kutyákra is, melyek nappalra a sűrű liánnal beszótt fák koránáján tömegesen összegyűlnek (odaküldött legényem 4 töltéssel 14 darabot ejtett el). Itt van a fő gyűlőhelyök, alkonyatkor innen oszlanak szét az átellenes partvidékre, vagy repülnek át a Támi szigetekre, hol egyik szigeten (*Kalál*) szintén van kisebbszerű nappalozó helyök. Neve jabim és bukana nyelven *mo-szán-gám*, tami nyelven *mó-limbun*. Húsát a benszülöttek nagyon kedvelik, bár magának az eleven állatnak is sajátos bakszaga van, a mi azonban csak közelről kellemetlen. Húsát magam nem kóstoltam meg,

azért milyenségét nem ítélnem meg, de kiosztottam Kwalánkán jabim faluban a fölösleges példányokat, hogy lássam miként készítik el. Legelsőben is lángot adó galyakat raktak a tűzre s lepörkölték a szőrét, természetesen förtelmes búzt csapva vele. Az égett szórt forgáccsal vagy késsel kaparták le, vízzel is lemosni nem tartották szükségesnek. Azután viték megfőzni, belestül mindenestül. Előbb azonban a túztól összezsugorodott szárnyból gondosan levágták a hosszú vékony csontokat és gondosan levélbe csomagolva eltették, mert ebből készítik a túket, még pedig a vékony ujjsontokból varrótút (*in-szop*), a mivel az alvógyékénynek és esernyőnek használt *Pandanus* leveleket varrják, a vastagabb karcsontból pedig fedélvarró-tút (*uló*), a mivel a házakat fedő szagópálma leveleket fűzik össze. A frissében nagyon hajlékony ujjsontból a gyerekek fülbevalót rögtönöztek, karikába hajtvá s a vékony végét a vastagabba tűzve; vagy egyszerűen az orruk czimpáján fűrt lyukon tűzték keresztül (mindkettőnek *szöő* a neve), s úgy látszik, meg voltak róla győződve, hogy most különb legények annál, a ki nek ilyen nincs.

A repülő kutyák életét igen szép tánczban is bemutatják a jabimék és bukanák. Középen egy fölemelt táncz-dobbal mozdulatlanul álló legény képviseli a fát, melyet *mó-szángám* csoport tánczol körül, zaklattanva egy bátor és egy gyáva vadásztól.

A kisebb denevérek (*mó-liszum*) mind a jabim és gingala partvidék mentén elhúzódó *Lugaueng* hegyekből valók, hol kisebbszerű barlangforma sziklalyukakban élnek (mind *Rhinolophida*, meg egyetlen kutyaorros). A denevéreket a benszülöttek nem eszik.

BIRÓ LAJOS.